

Sumari

Tresors sota l'oblit interminable.....	7
I. Preliminar.....	11
II. Context polític i cultural dels anys 1920-1930 i el moviment dels ateneus obrers catalans.....	17
III. Sociabilitat àcrata a la Catalunya dels anys vint i trenta.....	35
IV. La Renovació Pedagògica europea, 1920-1930. L'ensenyament a Catalunya durant la República. Joaquina Colomer, mestra de l'Escola Racionalista de Manresa.....	85
V. Trobada entre Joaquina Colomer Pineda i Nònit Puig i Vila...	103
VI. Franquisme: un trauma existencial i psicològic. Silencis i oblits de Joaquina Colomer.....	123
VII. Joaquina Colomer: entre l'oblit i la “desmemòria”.....	131
Annexos	135
1. Cronologia de la vida de Joaquina Colomer	135
2. Document acadèmic de Joaquina Colomer	137
3. Transcripció de l'entrevista a Joaquina Colomer, a càrrec del director de Ràdio Molins Miquel Armengol, 1975.....	138
4. Document de l'Arxiu Municipal de Lluçà, 1941-1942	142
5. Instància judicial de Joaquina Colomer	143
6. Arxiu 9862 i expedient núm. 388	144
7. Breu cronologia de l'anarquisme	145
8. Cronologia de l'avantguardisme europeu i català.....	148
9. Ressenya. <i>Quan érem capitans</i> , Teresa Pàmies	150
Agraïments.....	155

Pròleg

Tresors sota l'oblit interminable

Marina Subirats

Des del moment del seu triomf, la dictadura franquista es va esforçar a esborrar tota memòria del període anterior, de les lluites obreres tan nombroses i impressionants que tingueren lloc durant el primer terç del segle xx, del renaixement cultural, de les obres d'escriptors i escriptores, de les lluites de les dones i del seu despertar magnífic sota la Segona República. Fins a la guerra, Espanya visqué un temps d'esplendor cultural, d'innovació, de revolta, d'esperança; un temps que, si hagués pogut persistir, hauria estalviat a les generacions que van viure la guerra i a les que van néixer en la postguerra molt de dolor, molta frustració, molta misèria moral i material.

Però el franquisme, a força de repressió física i mental, aconseguí el seu propòsit. L'oblit s'estengué sobre el país, sobre les biblioteques, sobre els diaris, sobre les converses i, fins i tot, sobre les ments. Recordo, per exemple, que quan estudiàvem història a la Universitat de Barcelona, l'any 1961, apreníem amb tot detall cada pas, poble per poble, de la Reconquesta medieval. Però mai no arribàvem a estudiar el passat ni, és clar, el present. Un passat recent sobre el qual nosaltres, els fills dels vençuts d'aquella guerra, mai no vam preguntar, davant el silenci de pedra dels nostres pares, obstinats a treballar i treballar per poder sobreviure i cuidar-nos durant aquella etapa tan ingrata. I així vam viure fins a l'edat adulta, molts de nosaltres, en la ignorància gairebé total del nostre propi passat, de les nostres arrels, que la dictadura havia imposat.

La curiositat per aquell passat ignorat, sense veus, tanmateix, va sobreviure entre la gent nascuda després de la guerra; i, ja en la decadència del franquisme, encara tímidament, començaren a aparèixer alguns estudis, indicis d'aquella esplendor sepultada. Mary Nash escrigué sobre Dones Lliures, l'agrupació de dones anarquistes que arribà a tenir, l'any 1938, més

de vint mil integrants i fou extraordinàriament activa durant la guerra civil en la creació de menjadors, cursos d'alfabetització i ajudes de tota mena. Però, sobretot, a través de la seva revista, difongué un nou perfil de dona: autònoma, forta, decidida a intervenir en el món públic. Eren encara els inicis, però a les dones que, durant la transició, vam entrar en el feminisme, ens van fascinar aquelles predecessores, que havien plantejat exactament allò que nosaltres tot just començàvem a reivindicar.

Després, amb l'absència de la generació de la guerra, hem començat a desenterrar el passat de manera més sistemàtica. A desenterrar aquells cossos sepultats en terrenys i descampats oblidats; i a desenterrar, també, la memòria, els escrits, les veus, les biografies. A poc a poc anem dibuixant el perfil d'aquells i aquelles que van ser, i el que hi trobem, sovint, són tresors. Perquè la profunditat, la frescor, la passió, la llibertat que ens transmeten aquells testimonis són, encara avui, objectius —sovint llunyans— en el camí que anem reconstruint els qui vam haver de recomençar des de zero.

El llibre que teniu a les mans n'és un exemple clar. *Joaquima Colomer. El vol impossible de la llibertat* és un testimoni perfecte de la recuperació laboriosa d'una figura enorme, totalment representativa del despertar de les dones espanyoles des de començaments del segle, de les seves inquietuds humanes, polítiques, artístiques, de la innovació que introduïren a les seves vides, trencant els estereotips clàssics de "la dona confinada a casa". De la Joaquina Colomer, de qui fins ara no en sabíem res, sabem que començà a escriure novel·les i articles per a la premsa als quinze anys, arran del seu descobriment de l'anarquisme, la força obrera més important a Olot i a tot Catalunya durant el primer terç del segle passat. Els seus temes són, en gran part, els mateixos que avui encara debatem les feministes: com mantenir la nostra llibertat sense sotmetre'ns als homes, com compaginar l'amor amb el nostre creixement personal, la nostra creativitat, la nostra acció col·lectiva. Com encaixar la maternitat a les nostres vides sense que això signifiqui cap renúncia. I així successivament: temes encara no resolts, sobre els quals les dones de fa un segle reflexionaren, avançaren, i ja hi traçaren nous camins. I com educar les noves generacions en la llibertat, una qüestió que, encara avui, continua essent una gran pregunta sense resposta.

En la seva recerca de llibertat, la Joaquina viu apassionadament els primers trenta anys de la seva vida: estudia, escriu, exerceix de mestra. Des-

prés, quelcom que podria sorprendre'ns si no partíssim de tantes experiències similars: el silenci total, l'oblit aparent del que havia estat i estimat, la monotonia d'una vida anònima, abocada a mantenir la seva filla, a oblidar el passat. O, si més no, l'intent d'empresonar-lo tan endins d'ella mateixa que no pogués aparèixer mai, ja que això era, encara molts anys després, un perill per a la pròpia supervivència.

Una figura d'un valor extraordinari, finalment salvada de l'oblit, del seu propi oblit; una dona que cal llegir per comprendre els plantejaments d'aquella generació rupturista, valenta. I vençuda. Una obra que cal fer conèixer a les noves generacions perquè entenguin tot allò que es va perdre i tot el que ens hi jugàvem a causa de determinades accions polítiques i de certs silencis imposats.

Cal donar les gràcies a Antonio Orihuela i a Gentil Puig per haver excavat en aquesta història i haver-nos retornat la frescor i vitalitat d'aquell temps perdut, tan ric en emocions i experiències. Filla, jo mateixa, d'un d'aquells republicans vençuts, tancat al cap d'Argelers, al sud de França, com Nònit Puig, exmarit de la Joaquina i pare del Gentil, reconec, en aquesta narració, tota la recerca afanosa de la nostra generació, confrontada a aquell interminable oblit, per acabar descobrint qui van ser aquells i aquelles que ens van precedir i de quina enorme herència se'ns va privar, víctimes, també nosaltres, d'aquella desgraciada derrota i d'aquella terrible dictadura.

Preliminar

Gentil Puig

Un dia del mes de juliol de 2024 vaig rebre un correu insòlit d'un tal Antonio Orihuela, que desconeixia totalment. Era de Moguer, prop de Huelva, a Andalusia, i contactava amb mi per un assumpte encara més insòlit. Volia obtenir informació sobre la primera esposa del meu pare, Joaquina Colomer Pineda, de la qual, com es pot suposar, jo no en sabia res. Aquest senyor afegia que havia aconseguit la meva adreça electrònica a través d'un col·lega seu francès, del departament d'estudis hispànics de la Universitat de Perpinyà i president de la Fundació Antonio Machado de Cotlliure, que em coneixia.

Recentment, he sabut, en una trobada amb Antonio Orihuela, el setembre de 2025 a Molins de Rei, que fou durant la presentació del seu llibre *Las sin amo*¹ a Burgos on, per casualitat, va retrobar el nom de Joaquina Colomer, que ell prenia per un personatge de ficció ja que no havia localitzat cap informació sobre ella. Una persona del públic li va mostrar una publicació sobre dones anarquistes, on s'esmentava Joaquina Colomer com a esposa d'un tal Nònit Puig (el meu pare). En tornar a casa seva, Antonio introduí aquest nom i cognom a l'ordinador, i a sota del nom també hi va aparèixer el meu. Era en una publicació que indicava a la contracoberta que jo havia col·laborat amb la Universitat de Perpinyà. Com que Antonio Orihuela coneixia col·legues seus d'aquesta mateixa universitat, va pensar que potser el podrien informar sobre la meva adreça. I així va ser.

Per la meva banda, vaig escriure al col·lega Christian L., de la Universitat de Perpinyà, per saber qui era Antonio Orihuela. La resposta fou immediata: “És una persona que coneixem bastant bé, que col·labora amb

1. Antonio Orihuela (2023): *Las sin amo*. La Oveja Roja, Madrid.

el nostre departament d'estudis hispànics i amb la Fundació Antonio Machado de Cotlliure. L'apreciem molt." Amb això, vaig poder respondre a Antonio Orihuela amb total confiança.

Així fou com va començar un intercanvi de correspondència cada vegada més interessant i nodrit amb Antonio Orihuela. Vaig anar descobrint, a través de la xarxa d'internet, l'activitat de l'historiador i les seves publicacions, entre les quals la més recent *Las sin amo*, l'any 2023. Un títol que indica una orientació llibertària, precisada amb un subtítol encara més explícit: *Escritoras olvidadas y silenciadas de los años treinta*. Un llibre que vaig obtenir i llegir ràpidament.

Antonio Orihuela va encomanar-me el seu interès per descobrir qui fou realment Joaquina Colomer, la primera esposa del meu pare, Nònit Puig. Sabem que es van casar el març de 1932. Reconec d'entrada que no és gens habitual que un fill (com jo) s'interessi per la vida sentimental i afectiva d'un pare (com ell). Tanmateix, en aquest cas, la persona en qüestió, Joaquina Colomer, m'intrigava i m'interessava alhora, perquè el poc que en sabia m'incitava a saber-ne més. Personalment, no podia refusar el fet de parlar-ne.

Per part meua, doncs, volia descobrir la vida d'una dona jove i els seus anhels culturals i artístics, però sobretot conèixer més a fons el context històric i cultural d'una època en plena explosió literària i ideològica, en la qual ella tingué la sort de viure. Els anys 1920-1930 van produir una generació molt especial, i potser única, que va conèixer i va viure una experiència cultural i ideològica excepcional, que intentarem presentar i comentar en aquest llibre.

Per part d'Antonio Orihuela, el seu interès per aquest període històric, en general, i per la Joaquina Colomer, en particular, era encara més precís, atès que ell ja havia comentat i analitzat les publicacions d'un conjunt d'escriptores d'aquells anys, entre les quals figurava Joaquina Colomer, la més jove de totes, que també era esmentada per l'escriptora Frederica Montseny, que la presenta com a exemple d'una noia molt precoç i una escriptora brillant.

Recordem que Frederica Montseny col·laborà amb els seus pares editors (Joan Montseny i Teresa Mané) en la publicació del segon període de *La Revista Blanca*, de 1923 a 1936. A la col·lecció "La Novela Ideal", editada

entre 1925 i 1938 per la mateixa Frederica Montseny, Joaquina Colomer hi publicà, l'any 1927, el seu primer i únic llibre, titulat *Flora*. Joaquina, nascuda el 1910, tenia entre quinze i disset anys quan el redactà i publicà.

En aquesta recerca s'hi ha incorporat com a documentalista (no ha volgut figurar com a autora) Montserrat Comelles Folch, que viu a Molins de Rei, i on precisament Joaquina Colomer va treballar com a mestra a partir de 1936. Montserrat és, a més a més, amiga d'Amèlia Medina Puig, neta de Joaquina Colomer. La seva mare és Amèlia Puig Colomer, filla de Joaquina i Nònit Puig. Per tant, Montserrat coneix bona part de la família de Joaquina Colomer, i potser per això s'hi ha interessat. En el decurs de la nostra recerca i recopilació de documentació, Montserrat ha demostrat un interès creixent i s'hi ha implicat a fons, perquè ella també, així com nosaltres dos, Antonio i jo, ha descobert un tema molt interessant, força desconegut, i una persona excepcional: la jove Joaquina Colomer.

En aquest punt, desitjaria obrir un parèntesi íntim, un espai de sinceritat on he d'admetre que els intercanvis amb Antonio han fet sorgir en mi un dilema que, durant anys, no he volgut o pogut aclarir, allò que, sense voler, havia heretat. Es tracta del llegat anarquista del meu pare, aquell que ell mateix duia dins com una flama secreta, anterior al seu marxisme, un llegat que, malgrat tot, ell ocultava. I jo... jo mai no l'havia reconegut ni valorat com ara ho puc fer. Gràcies a Antonio, i a la redacció compartida d'aquesta obra, avui finalment puc fer el balanç, i tractar d'assumir-ne tant les genialitats com els desencerts i les desfetes. De fet, el meu nom, Gentil, i el del meu germà, Hèlios, són testimoni fidel de la tradició dels noms anarquistes d'aquell període històric. Els Gentils, en temps de l'emperador romà Constantí el Gran (272-337), eren aquells que refusaven tant el déu dels jueus com el dels cristians.² Em demano com i on el pare anava a cercar tot això.

Tornant i resumint molt la vida de Joaquina Colomer (1910-2008), diguem que visqué, durant la seva joventut, la febre anarquista a la seva ciutat natal, Olot, durant la qual va destacar com una escriptora brillant i precoç, de caràcter àcrata i feminista. El 1931, fou mestra de la República,

2. Quan em demanen què significa el meu nom, Gentil, cito, a vegades, l'obra de Ramon Llull *Llibre del gentil e dels tres savis*, escrita entre 1274 i 1276.

per la qual cosa després, el 1939, patí, sota el franquisme, consell de guerra, i visqué la resta de la seva vida professional ensenyant a les escoles franquistes, desplaçada en diversos pobles i comarques de Catalunya.

En aquesta obra presentem les temàtiques i els anhels d'aquell jovent anarquista dels anys 1920-1930, un període que Joaquina Colomer va viure intensament. Hem procurat aportar elements per entendre aquella època excepcional i ho hem fet, amb la voluntat de posar-ho a l'abast del públic. Hem volgut salvar de l'oblit la memòria de Joaquina Colomer, com a exemple de tantes altres noies com ella. Però, per damunt de tot, volem contribuir a salvar la memòria d'aquell període històric, just anterior a la Segona República, un període realment singular, que comportà nombroses experiències culturals llibertàries, innovadores i progressistes, que necessitem conèixer per saber d'on venim, per tractar de continuar avançant en el coneixement del nostre passat.

El llibre d'Antonio Orihuela publicat el 2023 a La Oveja Roja de Madrid.

L'associacionisme català pot presumir de conservar la biblioteca activa més antiga de Catalunya, la del Centre de Lectura de Reus, que fou fundada amb l'entitat el 1859. Només un any després es posaven els fonaments de la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, que és també un baluard de la cultura catalana. Un referent cultural bibliogràfic que el 1881 ja comptava amb 18.000 volums, en el mateix any que arribava l'enllumenat elèctric a la ciutat. A la llum de les espelmes, doncs, el moviment dels ateneus va perpetuar la seva voluntat instructiva a través de biblioteques, cercles de lectura, debats, presentacions literàries, aules d'alfabetització, activitats pel foment de la lectura... (...). Una de les victòries més satisfactòries que pot assolir un ateneu és la de generar escenaris de trobada per a la reflexió i ments crítiques. Com a escoles de democràcia, els ateneus tenen el deure d'afavorir projectes comunitaris que facilitin la reunió de persones amb pensament crític, que siguin motor de canvi per a la transformació social de la societat.

CONSELL REDACTOR, Centre de Lectura de Reus

Context polític i cultural dels anys 1920-1930 i el moviment dels ateneus obrers catalans

Gentil Puig

Introducció

Els anys vint i trenta del segle xx constitueixen, per a Catalunya, una època contradictòria i significativa. D'una banda, la dictadura del general Miguel Primo de Rivera (1923-1930) imposà una repressió contra totes les reivindicacions polítiques, socials, culturals i nacionals catalanes. De l'altra, paradoxalment, aquestes mateixes dificultats coincidiren amb un període de progrés industrial de la burgesia catalana i, alhora, d'auge del sindicalisme obrer —especialment de la CNT, al costat de la UGT—, de difusió de les idees llibertàries i d'una nova embranzida cultural, impulsada pels ateneus populars i obrers, arrelats a tot el territori molt abans del cop d'estat.

Segons l'historiador Josep Termes¹ els anys vint a Catalunya s'inicien enmig d'una gran conflictivitat social. El febrer de 1919, esclata la vaga de la companyia elèctrica La Canadenca (la fàbrica de les xemeneies del Paral·lel), que s'estén aviat a moltes altres empreses industrials i del transport. El març del mateix any es declara l'estat de guerra i Barcelona és ocupada militarment. La repressió contra el moviment obrer és brutal. La patronal, decidida a aixafar la protesta, subestima la força sindical de la CNT, dirigida en part per l'anarcosindicalista Salvador Seguí, conegut com el Noi del Sucre.

1. Josep Termes (1977): *Anarquismo y sindicalismo en España: La Primera Internacional 1864-1881*. Crítica, Barcelona; Josep Termes (2000): *Històries de la Catalunya treballadora*. Empúries, Barcelona.

En plena crisi política del règim de la Restauració el govern efímer del comte de Romanones (1918-1919) destitueix el governador civil, mentre que el 1919 comença el període del pistolerisme, marcat pels enfrontaments entre pistolers de la patronal i obrers que es defensaven. El 1923, Salvador Seguí és assassinat a Barcelona. Malgrat tot, aquell mateix any els sindicats aconseguixen una fita històrica: l'Estat espanyol esdevé el segon país del món a instaurar la jornada laboral de vuit hores.

Durant la primera meitat de la dècada de 1920, la Llei de fugues (1921) intensifica la repressió, que culmina amb el pronunciament del capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, i la instauració de la seva dictadura militar de 1923 a 1930.

El 1925, la dictadura aboleix la Mancomunitat de Catalunya (creada el 1914), fet que provoca una onada d'indignació política i nacional. En aquest context s'inscriuen el Complot del Garraf (1925), un intent frustrat contra la dictadura i el rei Alfons XIII, i l'atac militar de Prats de Molló (1926), organitzat per Francesc Macià des de Prats de Molló, a l'Alt Vallespir de la Catalunya del Nord. L'operació fracassa, i Macià és empresonat per la gendarmeria francesa. Condemnat, però convertit en heroi popular a Catalunya, s'exilia primer a Brussel·les i després a l'Argentina, d'on torna el 22 de març de 1931.

Poques setmanes després, el 14 d'abril, es proclama la Segona República, i Macià és elegit president de la Generalitat de Catalunya.

Poc abans, l'any 1929, l'ensorrament de la Borsa de Nova York desencadena una recessió mundial: comença la Gran Depressió, que colpeja de ple la indústria tèxtil i metal·lúrgica catalana. L'atur augmenta, la producció cau i moltes empreses fan fallida. Aquella crisi econòmica va tenir conseqüències polítiques i socials profundes a tot Europa. Va afavorir l'ascens del feixisme, amb la Marxa sobre Roma de Mussolini l'any 1922 i, anys més tard, el 1933, l'arribada al poder de Hitler a Alemanya, després d'unes eleccions democràtiques, enmig d'una gran desorientació de la classe obrera alemanya, a causa de l'esmentada crisi econòmica mundial de 1929 i d'un l'atur massiu.

L'Estat espanyol, llevat de Catalunya i del País Basc, continua essent fonamentalment agrari i endarrerit, però la crisi econòmica mundial accentua, malgrat tot, les tensions socials i polítiques. El 1930, el dictador Primo

de Rivera dimiteix i s'exilia a París, on el segueix poc temps més tard el rei Alfons XIII, que ha d'abdicar després de les eleccions municipals d'abril de 1931, guanyades per la coalició republicana i socialista, sorgida del Pacte de Sant Sebastià, l'agost de 1930.

A diferència del que succeeix a Itàlia i a Alemanya, l'inici dels anys trenta a Espanya pren una orientació diferent, clarament democràtica, marcada per la proclamació de la Segona República el 14 d'abril de 1931. Aquell mateix any, entre moltes altres conquestes socials, nacionals i culturals, s'aprova el dret de vot de les dones que, tanmateix, no donarà immediatament els fruits esperats a les eleccions de 1933. Perquè aquests comicis seran guanyats per les dretes de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA) i, a Catalunya, per la Lliga Regionalista de Francesc Cambó.² Començava el Bienni Negre.

El moviment cultural català durant les dècades de 1920 i 1930

Durant aquelles dècades, els canvis polítics foren espectaculars. L'expansió del catalanisme polític, creat per Valentí Almirall a finals del segle XIX, afavorí l'emergència d'un moviment cultural provinent també de la classe obrera. Al final de la dictadura de Primo de Rivera i l'inici de la Segona República, els intel·lectuals àcrates i marxistes difongueren les teories de l'anarquisme i del comunisme, mentre que en l'àmbit cultural el surrealisme tenia l'objectiu de superar les bases conceptuals anteriors del noucentisme.

Durant el període dels anys vint, aparegué també la famosa generació literària espanyola del 1927. Entre els seus principals representants hi trobem noms coneguts com: Pedro Salinas, Jorge Guillén, Dámaso Alonso, Federico García Lorca, Vicente Alejandro i Rafael Alberti, entre d'altres, als quals es poden afegir artistes com Salvador Dalí i Luis Buñuel.

A Catalunya, l'efervescència cultural fou intensa, gràcies, en primer lloc, al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat a Barcelona l'any 1906 i, sobretot, a l'acció cultural de la Mancomunitat de

2. Francesc Cambó (1929): *España, Cataluña y la Nueva Constitución*. Editorial Independencia, Buenos Aires.

Catalunya (1914-1923), que adoptà la reforma ortogràfica del català de Pompeu Fabra, elaborada per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), institució fundada el 1911 per Enric Prat de la Riba. Des d'aleshores, els escriptors catalans optaren cada vegada més per l'ús literari de la llengua catalana.

Per situar els grans corrents culturals catalans de finals de segle XIX i principis del segle XX, pot ser útil començar amb un breu repàs d'aquells moviments. Eren just anteriors al de les avantguardes dels anys vint i trenta, i hi van participar activament els membres dels ateneus obrers, els escriptors, artistes, militants llibertaris i intel·lectuals progressistes.

El modernisme català (1885-1920)

Segons Enciclopèdia.cat,

El modernisme català va ser un moviment polític i cultural que desitjava transformar a fons la societat catalana. Els modernistes de final del XIX i principi del segle XX van construir una cultura moderna i nacional. Era un moviment diversificat que destacava sobretot per una arquitectura de renovació formal i alhora nacional. Els arquitectes modernistes catalans construïen edificis d'un país modern.³

El modernisme català representava molt més que un estil arquitectònic, perquè aquest moviment cultural existia a tot Europa, amb el nom d'Art Nouveau a França i Bèlgica, Modern Style a Anglaterra o Jugendstil a Àustria i Alemanya. Reunia tota mena d'artistes, i no només arquitectes, sinó també escriptors, pintors, escultors, decoradors, etc. A Europa tant podien ser-ho pintors impressionistes com Degas, Renoir i Monet com també escriptors realistes o naturalistes com els germans Jules i Edmond Goncourt i, sobretot, Émile Zola, que s'inspiraven en el positivisme d'Auguste Comte.⁴

El modernisme català tenia una personalitat pròpia, perquè tractava al mateix temps de recuperar la cultura catalana i de modernitzar el país. No hi ha dubte que a Catalunya el modernisme va marcar sobretot l'arquitectura amb les obres monumentals d'Antoni Gaudí, de Puig i Cadafalch i de Domènech i Montaner; però també va influir en la literatura, amb Jaume

3. <<https://www.enciclopedia.cat/art-de-catalunya/els-segles-xix-i-xx>>.

4. Auguste Comte (1830-1842): *Cours de philosophie positive*. Édition Bachelier, París.

Massó, fundador de la revista *L'Avenç*, Víctor Català i sobretot Joan Maragall; en la pintura amb Ramon Casas, Isidre Nonell, Miquel Utrillo i, al tombant de segle (1900), el jove Pablo Picasso dels Quatre Gats, quan tenia només dinou anys.

Els modernistes coincidien amb els artistes de l'Art Nouveau francès i la necessitat cultural de participar en la creació d'una societat catalana en plena transformació. Els arquitectes catalans van construir edificis emblemàtics, d'estil modernista, en algunes ciutats castellanes, com Comillas, Astorga, Lleó i algunes altres, i també van coincidir amb esdeveniments significatius, com, per exemple, l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929.

El noucentisme català (1906-1927)

En total oposició al modernisme, el noucentisme català té pocs equivalents a Europa. Amb tot, es podria trobar un antecedent amb els autors del parnassianisme francès de mitjan segle XIX, que comptava amb poetes com Théophile Gauthier⁵ i el seu recull *Émaux et Camées*, de 1852, on exposa les seves idees de l'“art pour l'art”, així com els poetes parnassians Leconte de Lisle i José María de Heredia.

Els noucentistes s'oposaven al romanticisme i cercaven la mesura i la bellesa inspirada de l'antiga Grècia, lluny del compromís social i polític. Els noucentistes rebutjaven els corrents culturals anteriors perquè, segons ells, exaltaven uns sentiments extrems i el trencament de les normes. Els noucentistes preferien la mesura, com a signe de civilitat, i estudiar el món clàssic. S'oposaven al laïcisme de Jules Ferry i al positivisme d'Auguste Comte, perquè aquests darrers combatien el cristianisme que, per contra, els noucentistes defensaven.⁶

Els noucentistes s'allunyaven dels moviments realistes de pintors francesos com Courbet i Corot o del català Joaquim Vayreda. El marc de referència cultural del noucentisme era l'espai mediterrani i el concepte de “mediterranisme” entès com a bressol de la civilització grecolatina. Una civilització grega sublimada i il·lustrada, entre altres mostres, pel jardí botànic i modernista de Santa Clotilde de Lloret, de Nicolau Rubió i Tuduri.

5. Théophile Gauthier (1895): *Émaux et Camées*, Édition Henri Cariuchet, París.

6. <<https://www.enciclopedia.cat/art-de-catalunya/els-segles-xix-i-xx>>.

Amb el suport de Memorial Democràtic

© del text: Gentil Puig i Antonio Orihuela, 2026

© del pròleg: Marina Subirats, 2026

© de les fotografies: els autors respectius, 2026

© d'aquesta edició: Pagès editors, S L, 2026

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: novembre de 2026

ISBN: 978-84-1303-744-8

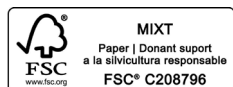
DL: L 839-2026

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Paper certificat pel Forest Stewardship Council®

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.